

# КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ

## ДО ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПОНИЗЗЯ Р. СУЛИ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НИЖНЬОСУЛЬСЬКИЙ»

**Вступ.** Річка Сула – права притока Дніпра, бере початок на південному заході Сумської області, поблизу с. Сули Сумського району й тече Придніпровською низовиною. До с. Голінка (Сумська область) протікає в південно-західному напрямі, між селами Голінка і Білогорілка заходить на територію Полтавської області і тече, мандруючи в південному напрямі до с. Млини (Червонозаводського району, Полтавської області), далі від с. Млини до с. Гаївщина різко повертає на схід, від с. Гаївщина – до впадіння в Кременчуцьке водосховище, в околицях с. Погребняки р. Сула тече в південно-західному напрямі. Майже на всьому протязі, від верхів'я (Сумської обл.) до с. Дем'янівка (Полтавської обл.), Сула тече в низьких заболочених берегах. Русло річки ясно виявлене, але воно поросло водно-болотною рослинністю.

Сула є однією з найбільш заболочених річок Лівобережжя. Для неї характерна велика кількість островів та значна багаторукавність. Ширина русла від 10- 15 м до 30- 50 м в середній течії та пониззі. Сула має 14 приток, найбільшими серед них є: Удай, Терн, Ромен, Оржиця (Клестова & Гальченко, 2016).

Пониззя річки Сули і після створення Кременчуцького водосховища залишається одним із найбагатших у природному відношенні регіонів Придніпров'я. У результаті підтоплення гирлової ділянки річки сформувалась значна за площею Сульська затока з різноманітними біотопічними умовами. Не зважаючи на те, що ця територія відноситься до НПП «Нижняосульський», ця територія зазнає значного антропогенного впливу. Тому метою нашої роботи є встановлення особливостей екологічного стану р. Сули (в межах околиць с. Дем'янівка Лубенського р-ну, Полтавської обл.) та накреслення аспектів її охорони.

**Матеріали та методи.** Матеріалом для даної роботи слугували результати наших польових досліджень, які проводилися в 2019-2021 рр. Вони стосуються вивчення проявів антропогенного впливу на флору і рослинність, загального екологічного стану русла та прибережної території. При цьому ми використовували наступні методи: спостереження, систематизація наявної інформації, порівняльний метод та моніторинг території. Види рослин наведені за «Определителем высших растений, 1987».

**Результати та їх обговорення.** Наслідком підтоплення гирлової ділянки Сули сформувалась значна за площею Сульська затока з різноманітними видами рослин та тварин та біотопічними умовами. За результатами наших досліджень встановлено, що флора та рослинність р. Сули антропогенно трансформована. Це проявляється в спрощенні флористичного складу рослинного покриву, випаданні реліктових видів рослин, що знаходяться на межі свого ареалу, більшість з яких є рідкісними та зникаючими. За аналізом літературних даних встановлено, що флора мілководь та зволжених узбережь р. Сула нараховує 188 видів судинних рослин. Прибережно-водна та водна рослинність пониззя р. Сули представлена досить значними площами ценозів *Phragmites australis* L. та *Typha angustifolia* L.. На мулистопіщаних донних відкладах зростають *Nuphar lutea* (L.) Sm., *Nymphaea alba* L., *Stratiotes aloides* L., *Hydrocharis morsus-ranae* L., на відкритих мілководдях досить поширені *Potamogeton perfoliatus*, *P. crispus* L. і *P. lucens* L., *Ceratophyllum demersum* L. тощо (Байрак, 1997). Серед фіторізноманіття водно-болотних угідь 14 видів судинних рослин, які охороняються на міжнародному, національному та регіональному рівнях. З них: 3 види рослин

підлягають охороні згідно Бернської конвенції – *Aldrovanda vesiculosa* L., *Salvinia natans* (L.) All., *Ostericum palustre* (Besser) Hoffm. До Червоної книги України відносяться *Aldrovanda vesiculosa*, *Salvinia natans*, *Epipactis palustris*, *Anacamptis palustris*, *Dactylorhiza incarnata*. 5 видів належать до Червоного списку макрофітів України – *Aldrovanda vesiculosa*, *Batrachium aquatile* Chaix, *Nymphaea alba*, *Nymphaea candida*, *Salvinia natans*; 8 видів є регіонально рідкісними (в межах Полтавської області) (Байрак & Стецюк, 2005; Старовойтова, 2009). До Зеленої книги України відноситься 8 рослинних угруповань.

Нами, в процесі спостережень було встановлено, що флора і рослинний покрив в околицях с. Дем'янівка зазнає процесу адвентивізації та рудералізації. Це проявляється у підвищенні частоти трапляння таких адвентивних видів як *Ambrosia artemisifolia* L., *Bidens frondosa* L., рудеральних видів – *Xanthium strumarium* L., *Sonchus oleraceus* L.

Щорічні високі температури у літній період спричинюють масове «цвітіння» води в р. Сула. Це представники відділів синьо-зелені та зелені водорості. Процес «цвітіння» води зумовлює зниження розчиненого кисню у воді та захоплення нових місцезростань адвентивними видами, підвищення критичних значень та зростання показників, що характеризують органічне забруднення.

Одним з антропогенних напрямків трансформації досліджуваної території є її значне забруднення. Для річки Сули в межах території дослідження найбільш суттєвими забруднювачами є пестициди та мінеральні добрива від сільськогосподарських угідь. Велику роль в цьому процесі відіграє також забруднення побутовим сміттям, яке викидається в річку та на берег у великій кількості населенням, зокрема відпочиваючими. Серед них залишки будівельного сміття, пластикові пакети та пляшки, папір.

За результатами наших досліджень, існуючий стан русла р. Сула в межах Полтавської області незадовільний, у даний період – катастрофічний. У літній період рівні води в руслі падають, береги заростають очеретяно-рогозовою рослинністю, знижується рибопродуктивність, відбувається замулення русла. При цьому спостерігається обсихання торфовищ, що призводить до виникнення пожеж.

Важливими факторами таких змін ландшафту є накопичення органічного та мінерального мулу на дні мілководних ділянок, а також господарська діяльність. Значного впливу на рослинний і тваринний світ та формування ґрунтового покриву відіграють часті осінньо-зимові пожежі внаслідок підпалу сухих очеретяних заростей. Погіршення якості води в басейні р. Сули, та у Кременчуцькому водосховищі суттєво впливає на екологічну ситуацію й на умови ведення рибного господарства. В 2019 році нами спостерігалася масова задуха великої кількості риби на території бесейну річки. У результаті наших досліджень накреслено низку аспектів покращення гідрологічного стану басейну річки Сули в с. Дем'янівка:

1. Постійно зменшувати кількість побутових хімічних засобів, таких токсичних хімікатів, як відбілювач або аміак.
2. Правильно утилізувати відходи (не можна зливати в каналізацію відходи, які не розкладаються, ліки, викидати сміття).
3. Економно витратити запаси прісної води.
4. Намагатися не використовувати пластик, пестициди і гербіциди. Адже пластик не розкладається, а ті хімікати, які використовуються на городах, полях, просочуються у воду і потрапляють до річки.

Отже, результати наших досліджень екологічного стану р. Сули в околицях с. Дем'янівка свідчать про значну антропогенізацію флори та рослинності, а також незадовільний стан прибережної території річки. Подальші дослідження змін фіторізноманіття та рослинного покриву дадуть можливість встановити детальні зміни їх структури та ступінь антропогенної трансформації території.

**Список використаної літератури:**

- Байрак О. М. Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Суди́нні рослини. Полтава, 1997. 164с.
- Байрак О. М., Стецюк Н. О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. Полтава : Верстка, 2005. 248 с.
- Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. Киев : Наук. думка, 1987. 548 с.
- Рослинний та тваринний світ пониззя річки Сули / під заг. ред. Л. М. Клестова, Н. П. Гальченко. Київ : Фітосоціоцентр, 2016. 60 с.
- Старовойтова М. Ю. Рідкісні та регіонально-рідкісні види вищих водних рослин р. Сули (Полтавська обл.) / Тези VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених з проблем водних екосистем Pontus Euxinus – 2009. Севастополь : ЕКОСІ. Гідрофізика, 2009. С. 165-167.

*М.М. Дяченко-Богун, Т.М. Колісник*